

LIČKO POLJE

ličko polje prostire se sred visoke ravnice jugo-zapadne visočine i prostrana je kraška kotlina, duga sat i po, a široka po sata. Putniku se iztakne cielom veličinom svojom, kad je željeznicom dojurio iz mrke crnogorice na visoki kameni nasip iznad mjesta Liča. Od

ovdje gleda pusti i plodni mu dio, vidi svaki slog, gredu i gredicu i svaku kuću u podnožnome selu Briziću, što se nasadilo u sred polja, zaklonjeno uglednim brezama.

Na okolo okruženo je Ličko polje koje golim, koje šumom zaraslim briegovima. Sa zapadne se strane protegnuo Vranjak, Sožvinjak, a donjih Benkovac, kojemu daleke luke natapa istoimeni potok, a obale mu kite omašne breze i jalše. I u Benkovcu ima pastrva, ima pod kamenjem i korenjem i raka — kamenara (*Astacus saxatilis*). Bujan je to brieg, dočim je susjedni Spićunjak gol i raztrgan, po kojem je miloduha bresina (*Satureja variegata*) tako obična, kao po primorskim krasama.

Sa istočne strane uzdiže se Bajta, Gradina i niza brieg do briega do Javorja (1122 *m*), Debele kose (1288 *m*) i Oštoga vrha (1276 *m*), dok se velebno iztaknuo svojim stienama Burni Bitoraj, a nad svim briegovima Velika Viševica, uzdignuv se poput ogromnog trula 1428 *m* visoko. Ličko je polje na sjevernom kraju visoko 709 *m*, kod Liča 726 *m*, južno kod Kobiljaka 701 *m*, dočim se skoro u sredini uzdiže 699 *m*. Tlo toga ogromnoga polja spada na diluvijalnu i aluvijalnu formaciju. Oblučje, kojega ima veoma mnogo, sastavljaju ponajveć dolomiti, koji nisu zaobljeni, već bridasti. Na ovo oblučje staložio se piesak i brusnica (prapor), kao nevrstana, vapnovita, smedjo-žuta ilovača. Treseta ima takodjer po nekim mjestima, a živa pieska (Flugsand) našli smo prama vrhu Kobiljaku u tolikoj množini, da noge u nj propadaju. Pomiešan sa zemljom stvara težatnicu, na kojoj ječam i krumpir izvrstno uspievaju. Stiene i pećine mnogobrojnih briegova Ličkoga polja sastavljaju sivi i bieli dolomitični vapnenci ne

PILANA U GORSKOM KOTARU.

manjkajući i oko Fužine, gdje sam kod Benkovca našao i nečisto žuti pjeskar, koji ovdje zovu »žabljak«. Osim željezne rudače (hamatita) i gnjedca (limonita), ima i werfenskih škriljeva. Kako su slojevi mjestimice izprebacani, dalo se naslućivati, da ima oko Fužine i prolomnoga ili eruptivnoga kamena, pa je u istinu tako.

Bečki geolog *Stache**) odkrio je takovo eruptivno kamenje nedaleko Benkovca, a na tom mjestu spominje ga i dr. Lorenz, te Vukotinić¹⁾, pa i ja sam tu vrst kamena tamo vidio i saznao od žitelja, da ga zovu »gnjilac«, ali se na brojnim ekskurzijama osvjedočio, da mu je obseg mnogo veći.

Gnjilac se pojavlja na Kobiljaku kod Liča, te se proteže pod briegovima, koji zarubljuju zapadnu stranu Ličkoga polja, na Zvirjak, gdje opet prodire, sastavljajući cijeli taj brieg. Kao prodorina proteže se prama

Tuhobiću, odavle do Lepenica i Jelenja gornjega, gdje mu se trag gubi. Na Kobiljaku ga prati bjelutkov konglomerat, u kojem su bjelutkova zrna velika poput golubjih jaja ili mendula, pa ga zato u Licu zovu »mendulaš.«

Stache nam tu zanimivu i prolomnu vrst kamena nije označio, dočim ga Vukotinić držao za melaphyr ili neku odliku dioritnoga porphyra, nu biti će valjda porphyrički diorit, kojega je još u prošlom vieku odkrio glasoviti etnograf i prirodoslovac Baltazar Hacquet na Vratniku kod Senja, držeći ga za zeleni škriljevac, koji se često pretvara u porphyr.²⁾

Tlo Ličkoga polja više manje je eliptično, zapadna mu je strana plodna, osim onoga diela prama Kobiljaku, dočim mu je iztočna i južna strana pusta, močvarastotresetasta, pokrivena razasutim doplavljenim kamenjem, prudom i pieskom, te zarasla šikarom, nu nigdje nije zemlja tako mršava, da na njoj ne bi porasla bar slaba paša za ovce.

Ličko polje obiluje zdravom, pitkom vodom. Oko sela Liča ima po više izvora, tako pod Vranjkom i Špićunjom od 8.5° C. Osim toga ima u polju jezeraca sa posve bistrom vodom, a ima i Marasovo jezero kod Tominasela, u kojem je dno koturasto, pa tu zato žive frilje (*Phoxinus laevis*), manjki (*Cottus gobio*), a ne manjkaju ni štuke.

*) Jahrbücher d. k. k. geolog. Reichsanstalt (Wien, 1859, p. 120.)

1) Prinesci za geologiju i botaniku Hrvatske. Zagreb, 1878.; poseb. odtiska, p. 15.

2) Physikalisch-politische Reise aus d. Dinarischen dureh die Julischen, Cirnischen, Rhätischen u. Norischen Alpen im Jahre 1781 u. 1783. Leipzig, 1785. p. 20.

Najznamenitija je voda Ličanka, koja sa svojim pritocima oživljuje cijelo polje. Ličanka probija na dva izvora, a iz jednog vapnenog kamena pod jelvikom Malo Rogozno u visini od 700 m. Svaki od ovih izvora na svoju žamori, svaki na svoju lazi, dok se ne sliju u zajednički jarak. Teče bujnom fužinskom dolinom i ojača kod Fužine tako, da okreće mlinska kolesa i fužinske pile, zalazi pod željeznim mostom u Ličko polje i dieli se tu u dva rukava ili panoge. Dulji rukav teče od sjevera k jugu, dočim kraći zakrene prama iztoku i uvire pod Gavranicom.

Gavranica duboko je duplje medju visokim i silnim dolomitnim stienama, po kojim gnjezde gavrani, a uvalila se u vrh Gradinu, na kojem stajaše nekoć grad, o kojem narod ne priča ništa.

Drugi rukav Ličanke ponire pod Kobiljakom u visini od 700 m. Medju dolomitnim stienama prva je rupa do 6 m duga, 1—2 m široka, a malo dalje je druga u dnu lievkasta i ilovasta. Odavle se korito suzi, puno je dovaljena kamenja, što odaje jakost vode. Tu prestaje Ličanka, a kad nije velika, tu uočiš i prvu vodu. Silne su opet

ŠUMSKI RADNICI U GORSKOM KOTARU.

stiene, što se nad ponorima uzdigoše, a podnožje im obraslo sa planinskim zovom (*Sambucus racemosa*) i sa trim vrstima orlovih nokata (*Lonicera nigra*, *Xilostemum* i *alpigena*).

Moram da spomenem i za Gorski kotar značajnu bilinu *Atragene alpina* (Alpenrebe), koju takodjer u cvjetnjacima, naročito oko sjenica, rado gojimo. Stablika je kadkad i na 3 m visoka, vijugava, lazuća, veliki cvietovi ljubičasti. *Atragene* prekrasan je nakit mjeseca svibnja ne samo kobiljačkom ponoru, već svim šumskim okrajcima oko Liča, Fužine, Lokava i Mrzle vodice.

Tu kod ponora možeš posjesti i smetnuti pod oko daleko Ličke polje. Na okolo sve je tiho, sve mrtvo, samo pod nogama čuješ, kako voda gogolja, prodirući lagano u zemaljske šupljine.

Ličanka ne uvire kao Dobra kod Ogulina, Lika kod Kosinja donjega ili Gacka na Gušić-polju, jakim šumom i bukom, već kradomice lazi u zemaljsku utrobu. Da nema ovdje i kod Gavranice oduška, morala bi Ličanka poplaviti i u jezero pretvoriti cijelo Ličko polje, što nekoć valjda i bijaše.

Tekući Ličanka podzemno, provaljuje, kad nabuji u Vinodolu kod Sušik-sela, pod vrhom Zebrom na 12 m dubok bezdan. Prije, što voda izbije, zemlja se potrese, voda zakuha tako silno, da podzemno kida i teško kamenje i uz tutnjavu ga izbacuje. Od ovdje do utoka u Vindolsku Rječinu, zove se Ličanka, Fužinarka, jer narod dobro znade, da je to voda, koja dolazi od Fužine. Kada Ličanka — Fužinarka nabuji, pretvara Tribaljsko polje u povremeno jezero, na koje se otvara liep vidik sa grada driveničkoga.

Da je Fužinarka samo odtok Ličanke, svjedoče nam pastrve (*Trutta fario*), frilje (*Phoxinus laevis*) i glavači ili manjki (*Cottus gobio*), ribe, koje u njoj kod Fužine žive, ali i žagotina ili piletina fužinarskih pila.*)

Kod Fužine prima Ličanka dva znatnija pritoka: Kostajnovicu, koja utiče u nju tik vrela, i Lepenicu, koju prima kod vrha Mačkovice.

Od Kobiljačkoga ponora kreni preko seoca Podkobiljaka u Lič. Prije nego što si došao ovamo, zaustavlja te velika riedkost — hrast-lužnjak, jedini hrast, što ga ga znamem na vis-poljani Gorskoga kotara.

Selo i župa Lič (726 m) kojemu pripadaju i mjesta Banovina, Pirovišće, Brizić i Tomino selo, poredalo se uz cestu, na podnožju kamenih vrhova i broji preko 2000 duša. Godine 1725. pripao je Lič župi fužinskoj, nu pod Josipom II. podignut je na lokalni kapelanat, a prvim kapelanom bijaše Mate Miloš, Hreljanin. Godine 1807. bude ustrojena župa sv. Jurja. Ukupno žiteljstvo sačinjava u Liču 17 zadruga, kako nam to reče upokojeni župnik i vrli rodoljub Mato Brušia. Te obitelji jesu: Starčevići, Radoševići, Miloševići, Tomići, Budiselići, Vlahovići, Matkovići, Tomljanovići, Golci, Vicići, Marasi itd.

Koncem XV. vieka stradala je Modruška županija od Turaka, koji su onuda provaljivali u Kranjsku. Žitelji u dolini Dobre razbjegli i razselili se, tako da je kraj opustio. Ovo bijaše uzrokom, da je god. 1599. zapovjednik hrvatske krajiške vojske, obrstar Juraj Lenković, pošao u Tursku i odanle doveo »Vlahe«, pak ih naselio u dolini Dobre, naročito u Vrbovskom, Gomirju i Moravicama. U isto doba naselilo je Ličko polje, koje je pripadalo knezu Jurju Zrinjskomu, 500 Vlaha. (V. Klaić: Crtice o Vrbovskom. Vienac 1891., str. 762).

Ako su Ličani i napustili svoju prvobitnu nošnju, to ih odaje jezik, sbore čistom i zvonkom štokavštinom. Prvobitno se naseliše usred polja, gdje je danas crkva Majke Božje snježne i brežuljak sv. Ivana na kojem stajaše istoimena crkvice. Tu su prije više godina izkopali zvono, stube i drugih stvari, a ima u okolici i razrušenih kuća. Ovo mjesto napustiše Ličani radi jake zime i žestoke bure, te se nastaniše u zavjetrini, gdje su i danas. Medju njima bijaše vrlo imućnih zadruga, tako su se n. pr. u Marasa hiljadile ovce.

Podneblje je na Ličkom polju oštro. Magle padaju već mjeseca kolovoza, zima traje do po godine; počimajući mjeseca listopada, traje do travnja. Krumpir, grah, grašak i bob cvatu koncem srpnja, a u kolovozu ima još zrelih trešanja. Prije više godina pokušali su gojiti oko Liča vinovu lozu; ona je evala, odcvala, zametnula zrna, ali koja se poslie osipaše.

I u Licu može se putnik nasladjivati svaki dan novim vidicima. Izašav iz bilo koje kuće, zagledati će pred sobom visoki kameni vrh, koji je na okolo zarasao crnogoricom, dočim se na tjemenu uvalio poput vulkanskoga kratera. Taj oblikom svojim čudnovati vrh zove narod Kosarina (902 m) a u onoj mu uvali ciela šuma medju bielimi stienama.

Nedaleko Košarine uzdiže se brieg Tičjak, na kojem je preugodan Zeleni dolac, pun alpskoga cvieća i bilja i kad sam ovdje 1. srpnja godine 1883. boravio sa

*) Poblje čitaj o toj zanimivoj ponornici u mojem djelu „Hrvatsko primorje“ (Zagreb, 1892.), str. 183 — 184 i u razpravi „Jugo-zapadna visočina hrvatska u oro- i hidrografijskom pogledu“ (Rad Jugoslav. akademije znanosti i umjetnosti). Zagreb, 1889.; knj. 98., str. 68—70.

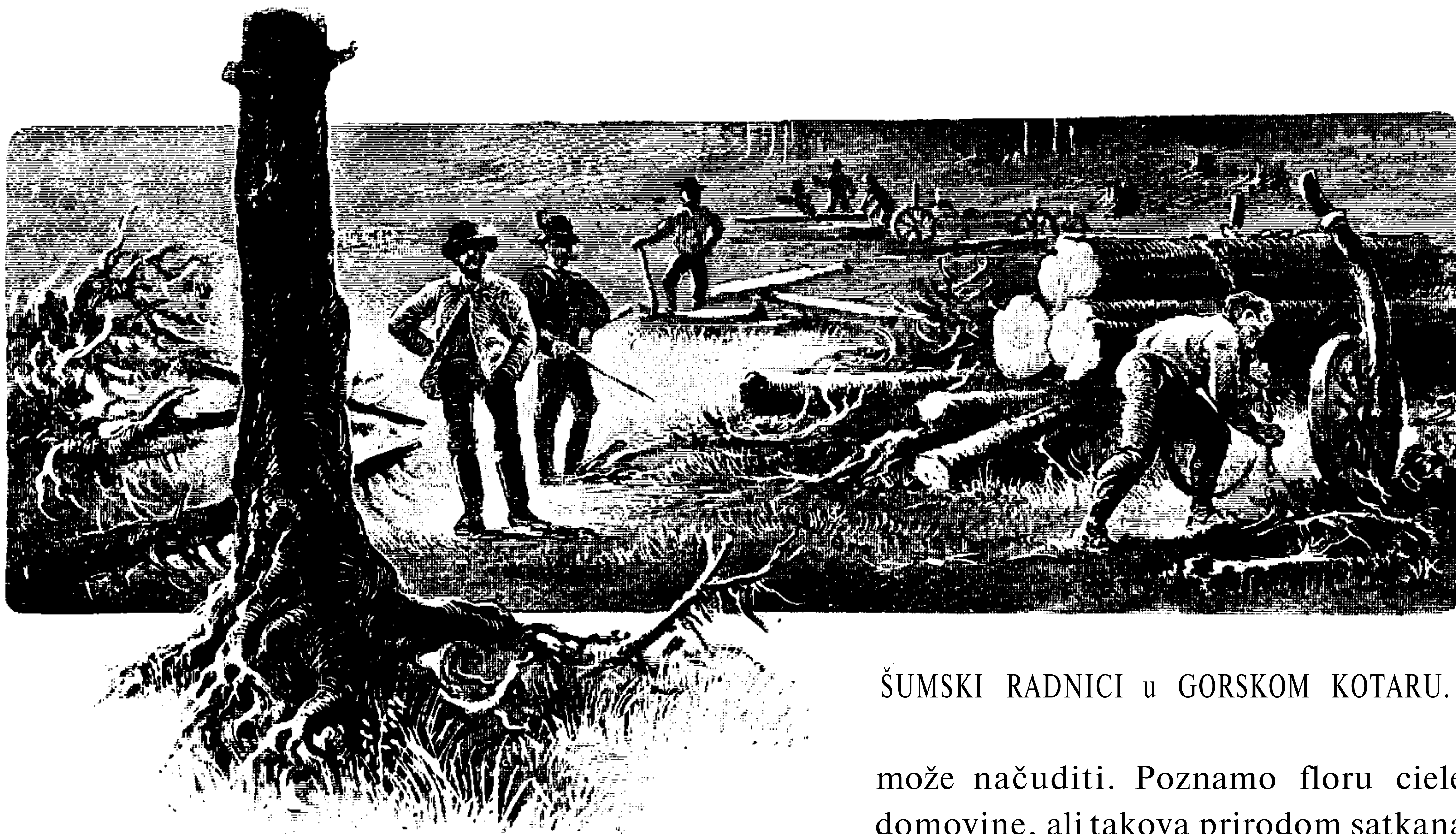
svojim dobrotvorom, Ljudevitom Vukotinovićem, nisam znao za kojim bi cvietom prije segnuo.

Samonikla su tu i dva stabla, koja po perivojima gojimo: mlječak (*Acer platanoides*; Spitzahorn) i negnilj (*Cytisus alpinus*; Goldregen), od kojih se i jedna draga na Ličkom polju zove Negnjila.

Očarani krasnom florom, osvježeni zrakom, kakav dišeš samo u Gorskom kotaru, bijasmo uzneseni, kad i s ove visine mogosmo pozdraviti naše sinje more. Na povratku izvalismo se na Ličkom polju u debelu travu i gustu sjenu i razpredosmo razgovor o Tičjaku, a naročito o njegovoj cvjetani, koju drugom prilikom opisasmo.*)

Sa Ličkoga polja otvara se veoma poučan vidik na Bitoraj, naročito na Javorje (1122 m) i susjednu mu Debelu kosu (1288 m), kojim su obronci zarasli gorskim lažima, dakle pusti i otvoreni, sižući do Ličkoga polja i Male drage.

Preko polja valja ti poći do Majke Božje sniežne, gdje se žare šumski karanfili, do gorskoga kolnika, kojim se lagano uzpinješ prama Javorju. Tko je ovuda prošao koncem mjeseca lipnja ili početkom srpnja, taj se onoj bujnosti planinske cvjetane ne

ŠUMSKI RADNICI u GORSKOM KOTARU.

može načuditi. Poznamo floru ciele domovine, ali takova prirodom satkana saga nismo nigdje našli. Nu još je jedno, što uzveličava prirodu ovoga kraja, a to su mnogobrojne ruže na Javorju i u okolici. Jedan je to ružičnjak, divotan ružičnjak, u kojem ti se oko pase po onim krasnim bojama raznovrstnih ruža. Najuglednija je *Rosa rubrifolia*, u koje su grančice, palistići i bodlje grimizne i modrastom maglicom pokrivenne. Deset do petnaest žarko-crvenih cvietaka sjedi u grunjićima (*corymbus*; Doldentraube), utrudjujući ti oko svojom bojom. Reda se bus do busa, a po njime cvieća kao lišća. Odkineš li grančicu i okreneš prama svjetlu, gledaš prirodni grimiz, kakvoga nema u nijednoga našega cvieta. K ovoj ruži pridružuje se uz šumske okrajke kraljica alpinske flore, *Rosa alpina* tamno-crvena, bujna cvieta, gustih štetinja i poput igala tanahnih bodalja.

Prekrasna ova ruža zarubljuje šumske okrajke i oko Ličkoga polja, pa od Fužine do Mrzle vodice u tisuće i tisuće pojedinaca i kad procvate, tad bi tu prirodnu razkoš uz onu divotnu *Rosa petrophila* badava tražio u drugim alpinskim krajevima.

*) Dragutin Hirc: »Aus dem kroatischen Litorale.« (Oesterr. botan. Zeitschrift, Wien, 1883., br. 10).

Osim pomenutih ruža ima na Javorju *Rosa vinealis* sa velikim bledocrvenim cvietom, *R. arvensis* sa daleko puzavim grančicama, koje su tako pune sitna biela cvieta, kao da bi cvietove povezao.

DRVODJELCI
U
GORSKOM KOTARU.

Ō cvjetani Javorja dala bi se napisati cela knjiga, jer je to prva botanička bašća naše domovine. Na Javorju našao je Vukotinović godine 1875. *Silene Schlosseri*, koje nema nigdje u carevini, tu je odkrio *Hieracium Račkii*, vrst runjike, koja je križanjem postala od *Hieracium florentinum* sa *Hieracium Pilosella*; lišće i stabliku ima od prve, a cviet od druge vrste. Na Maloj Viševici nadjosmo *Senecio Croaticus*, koji je prije više godina obreten po grofu Waldsteinu i Kitabelu na Velebitu u Lici.

Tko je sve to obašao, što do sada opisasmo, toga vuče srdce da posjeti i Veliku Viševicu, što se uzdigla 1428 m visoko.

Bijaše 7. rujna god. 1882., kad sam u Liču uranio ili štono rieč, kad sam izašao kao puž na rosu. Mnoga je još zvijezda titrala na nebu i mjesec jasno iztaknuo svoje bliedo lice. Nekoliko lagahnih oblačića tetiljalo je na obzorju, a briegovi i vrhovi bijahu jasno izcertani, samo Viševica i daleki Sitovnik ogrnuše se gustom maglom.

Pošli smo Ličkim poljem do Majke Božje sniežne i došli na veoma loš gorski put. Kad izadjosmo iz bukove šume, dodjosmo na pusto mjesto, gdje ima njivica, polja, livada i nekoliko kuća. To su vinodolski stanovi; ovdje pa pod Malom Viševicom (1306 m), Velikim Striležem (1379 m), Maševim (1011 m) i Zagradskim vrhom (1185 m), Klobučinom (1026 m) i u Lešnjakovoj dragi, imadu Vinodolci, naročito Bribirci, svoja zemljišta. Sade krumpir i zelje, koje na zeljnicima krasno uspiewa, ovuda pasu i svoju stoku, kad im kraj mora uzmanjka paše, tu poslie kose, a sieno preko vrletnih puteva odpremaju kući. U okolini Viševice ima dolina sa lažima i košenicama, kojima je dno obradjeno. Takove su dolčine Crni kal, Ravno, Okruglo, Lukovo, Maševo, koje dobi ime od maše (mise), jer tu stojaše prvobitno crkvica kao i u Lukovu, ova posvećena sv. Luki. Od ovih zemljišta gdje se po livadama crvenila mrazova sestrice, krenusmo strmom Klančinom k podnožju briega Igrišta, odkuda zagledasmo Viševicu.

Čim smo više uzlazili, tim je jače padala kiša, a kad izadjosmo na tjemenicu, moradosmo u pomoć prizvati kišobrane. Gusta magla i kiša zatvoriše nam vidik, koji je inače veoma obsežan. Po dru. Frischaufu vidi se Kvarner sa svim otocima, Primorje do Senja, Velebit; jugo-iztočno gledaš bosanske planine, Kapelu i kranjske Alpe. Pod sobom vidiš Ličko polje, a daleko tamo Veliki Risnjak i Sniežnik, koji bi nam se od časa do časa iztaknuli.

Sama tjemenica V. Viševice je zaobljena, gustom travom zarasla izmedju koje vire vapnene pećine. Bukve su i ovdje nizke, debele i kvrgaste, a u šumi u pridanku svite kao n. pr. i na Bitoraju. Najznačajnije su biline za tjemenicu od grmova: *Berberis Aetnensis* var. *brachyacantha*, *Cytisus radiatus* (u velikoj množini), *Lonicera alpigena* svojim gustim crvenim bobama. U šumama smo našli od riedjega bilja: *Senecio Croaticus*, *Telekia speciosa*, *Arabis alpina*, *Adenostyles albifrons*, *Aconitum variegatum*, od papradi: *Asplenium fissum*. Medju travom porasao je i na Viševici plućnjak (*Cetraria islandica*), kojega ima i na Risnjaku, na Suhom vrhu u Primorju i druguda, od kojega se vari tej, kad tko trpi od nahlade.

Radi kiše vratismo se skoro na podnožje te naletismo u jednu kolibicu.

Kolibe su Onizke, od kamena gradjene i šindrom pokrivenene. S jedne je strane malen otvor, kojim svjetlo ulazi, dočim na drugi izlazi dim. Uza zid su klupe, a u pri-krajku ognjište, kraj kojega nadjosmo jedan zglavnik i nekoliko oblica. U jednom kutu stajaše stara škrinja, oko nje nekoliko klada, koje služe mjesto stolaca. Kad spomenem još »palentar,« koji bijaše na krovu utaknut pod »rožnik« (konjić), i »sadjáč,« koji je izpod »vinčanica« virio, spomenuo sam cieli namještaj.

Oko ognja smo posjeli, da se osušimo, tu smo izpekli i nekoliko krumpira, čekajući na kišu, da stane. Badava smo čekali, stoga se počesmo istim putem vraćati, kad zakrenusmo u divlju Malu Dragu, gdje se uzdižu ogromne dolomitne stiene po kojima raste razno bilje, pa onda preko polja u Lič, da tu odmorimo i sabrane prirodne uredimo.

